

Antigues festes a Portmany

per Marià Torres Torres

Les notes que presentam a continuació han estat extretes dels antics llibres de fàbrica i de les confraries de l'església de Portmany, que es guarden a l'arxiu d'aquesta parròquia. Recullen informació des del segle XVII a les darreries dels segle XVIII. Emperò afegirem informació de les celebracions religioses més modernes fins al segle XX.

La descripció de la festa que ha quedat anotada als esmentats llibres es refereix a la celebració religiosa i sobretot a la despesa que suposava pagar els predicadors per la feina de la missa de festa, processó, ajudants, preparatius per a la festa, i sobretot a la despesa del menjar. Aquest aspecte de la celebració festiva s'haurà de completar amb documentació que pugui aparèixer referida a la celebració més familiar o altrament haurem de donar per bona la informació privada, procedent d'informació oral, que hem pogut aconseguir. La celebració de la festa tenia tres elements importants que eren indispensables: la declaració de dia no laborable o de descans, la presència d'un bon menjar familiar i l'assistència a la celebració religiosa.

En aquestes pàgines ens referirem al calendari festiu religiós de l'espai que podem anomenar, d'acord amb la terminologia de l'època, antic quartó de Portmany, anterior a la creació de les noves parròquies, pel bisbe Manuel Abad y Lasierra, de l'any 1785. Inclourem també dues celebracions festives extraordinàries, que surten del calendari de les festes de l'any: la celebració de la restitució del Santíssim a Portmany l'any 1664 i la celebració

de la visita del primer bisbe Abad y Lasierra a Portmany, l'any 1784.

Començarem el cicle anual amb Nadal i Reis.

Matines i Nadal

Una antiga nota de l'any 1729 ens informa de la despesa i ens dona notícia que a la Nit de Nadal o Matines, l'església es feia ben neta a fons i el presbiteri s'adornava amb neules de paper, com encara es fa avui dia a les esglésies de Mallorca. Avui a Eivissa s'ha perdut del tot aquest antic costum, que Joan Amades interpretava com una simbolització de les teranyines de la cova o del pessebre i de la pobresa i humilitat de Jesús, ja des del primer moment de la seua naixença. D'altra part també s'ha d'interpretar com una ornamentació que expressa la festa i el goig de Nadal. Vegem la nota:

«Ha pagat vint-y-vuit lliures velló per la Matinas de Nadal, és a saber, per paper, per neulas i flèmules, dotze lliures, 10 sous grasolets deu lliures deu sous, cotó per blens sinc lliures y los que han restat dona per a favor de las llànties de dita iglésia... 28 ll., 10 s.» (*Llibre del Roser*, foli 44).

«Ítem, per cotó, graneras y paper per lo dia de Nadal... 4 lliures» (*Llibre de Fàbrica* II, any 1743, foli 17v).

Cavalcada dels Reis Mags

La cavalcada dels Reis se celebra a darrera hora del vespre del dia 5 de gener. Cada any els nens de Sant Antoni poden observar com els reis màgics i el seguici que acompanya la cavalcada, al llarg de l'itinerari fan una visita a la capella de les re-

ligioses trinitàries i això és en record que foren elles les promotores d'aquesta festa avui tan popular. Tot va començar en gener de 1943, quan el tinent d'infanteria va demanar a les monges col·laboració per celebrar la festa de l'arribada dels Reis a Sant Antoni; les monges s'havien d'encarregar de fer la roba dels reis i patges i dos dies després s'organitzava per primera vegada la cavalcada dels Reis a Portmany. Sor Maria Lluïsa Adrover, superiora de la comunitat, va deixar escrites aquestes paraules al llibre de Fundació:

La venida de los Reyes Magos fue la cosa más bonita que se hizo en San Antonio.

El Sr Teniente, agradecidísimo nos mandó jabones y muchas judías.

Aquest mateix any els reis ja varen passar per la capella de les monges i baixaren dels cavalls per anar a adorar el Bon Jesús del betlem de les monges:

Este año el Belén ha sido muy concurrido y sobretodo la víspera de Reyes que vinieron los Reyes Magos a adorar al Niño Jesús.

Actualment la festa es continua celebrant amb molta intensitat, organitzada per l'Ajuntament i amb la col·laboració d'entitats i vesins del poble. La cavalcada sol arribar per la carretera de Sant Josep i de vegades sol arribar per la mar i des del moll Nou passa pel passeig de ses Fonts, la comitiva es dirigeix a l'església per adorar el Bon Jesús, segueix pels carrers del poble, passa pel convent de les Trinitàries on els reis baixen a adorar el Nen Jesús, en record del fet que elles varen ser

iniciadores de la festa, i la cavalcada acaba al Passeig, on es fa el repartiments de regals, i acabada la festa la comitiva es retira i s'acaba la festa.

Sant Antoni Abat, festa major

La festa major de Sant Antoni Abat s'ha celebrat des de sempre el dia 17 de gener. La documentació més antiga que tenim d'aquesta festa a Portmany apareix al primer *Llibre de Fàbrica* de 1644 en avant, conservat a l'arxiu de l'església de Portmany; els obrers Francesc Prats de Francesc i Andreu Roselló d'Antoni, obrers dels anys 1644-1646 pagaren:

«sinch lliures, deu sous per las enramades del pati de Sant Antoni... 5 ll. 10 s.» (*Fàbrica* I, foli 7).

«Per la sera, siris, antorxas y mans, tretze lliures... 13 ll.» (*Íd.*, foli 7).

«Vint lliures per los gastos de dos festas per a dar dinar als capellans... 20 ll.» (*Íd.*, foli 7).

«Ítem han pagat per la festa de Sant Antoni als Reverends preveres y predicador, dinés... 20 lliures, 15 sous.» (*Llibre de Fàbrica* I, 1677-1678, folis70v-71v).

A temps antic era costum que el rector convidàs algun capellà de fora quartó, el qual havia d'arribar el vespre de la festa, sopava i feia nit a l'església de Portmany i al matí a primera hora se celebrava la missa cantada amb sermó. La documentació antiga no parla de cap processó, però la despesa extraordinària de cera ens fa pensar que devia haver-hi alguna processó en la qual es treia alguna imatge del sant patró, encara que avui no se n'hagi conservat cap imatge antiga. Com encara es fa avui dia, a la processó de la festa major se solen treure quasi tots els sants de l'església, al davant va la creu i la bandera parroquial, seguida de la desfilada de les imatges presidides pel sant patró que tanca la desfilada, la colla de sonadors, balladors i balladores que acompanyen amb la música tot el recorregut, els capellans que han assistit a la cerimònia, els obrers de la parròquia, les autoritats civils i militars convidades a la festa, i fi-

Cavalcada del Reis Mags de 2012. Adoració a l'església de Portmany (fotos: Marià Torres).

nalment el poble que acompanya la processó. És ben possible que a la sortida de la missa i una vegada acabada la processó hi hagués una ballada i sonada amb danses de la terra. Acabats aquestos actes, per als quals els assistents lluien les millors robes, es retiraven a les cases per gaudir d'un bon dinar. L'entrada de l'església i l'interior solia adornar-se amb canyes verdes i murta o baladre, feina que feien els obrers i era pagada pel concepte de fer l'enramada.

Tothom pot identificar la imatge de sant Antoni pel porquet que l'acompanya. Correspon justament a la història que explica l'origen d'aquesta imatge que acompanya el sant, del que ara voldria parlar. És conegut de tothom aquell estribotet que tots hem cantat de petits, que diu així:

*Sant Antoni és un bon sant,
tot qui té un duro li dóna,
perquè guardi s'animal,
tant si és de pèl com de ploma.*

Portada del llibre *Vida de San Antonio Abad*, del segle XVII (Biblioteca de Marià Torres).

Aquesta cançoneta ens recorda que sant Antoni Abat és considerat pel poble com el sant protector dels animals. Encara n'hi ha d'altres que ens recorden la biografia del sant, retirat i fent vida ermitana al desert, quan era temptat pel dimoni:

*Sant Antoni i el dimoni
jugaven al set i mig,
sant Antoni va fer set
i el dimoni set i mig.*

Aquest estribot és propi de ser cantat el vespre de Sant Antoni, que amb tanta festa se celebra als pobles de Mallorca, acompanyat d'un bon raig de vi i sobrassada.

Podem recordar altres històries i llegendes que corren per Eivissa relacionades amb el porquet, com és aquella que conta que «una vegada Déu Nostre Senyor i el dimoni es varen trobar, i mentre Déu just acabava de fer un porquet ben sa, agra-dós, el dimoni mort d'enveja li va dir: –Ah no, això no pot quedar així–, i amb quatre grapats de fang d'en terra, en va voler fer un de més polit encara; però li va sortir un eriçó, amb aquelles punxotes... i tot carregat de puces i cucots». Sigui com sigui, la imatge de sant Antoni ha arribat fins als nostres dies acompanyada d'un porquet, la majoria de vegades negre, si hi heu reparat.

Idò ara veureu una història ben polida que devia córrer per terres

catalanes durant l'edat mitjana, que va ser escrita en un llibre publicat l'any 1683:

«Diu que el rei de Catalunya tenia sa seua esposa reina i es seus fills que estaven molt malalts, i va enviar uns ambaixadors en es desert on habitava sant Antoni a buscar metge per as seus familiars. Un cavaller savi de la cort de nom Andreu havia sét qui li havia recomanat es sant. I així ho va fer sant Antoni, que amb un tres i no res va viatjar damunt un nuvolat des des desert a sa ciutat de Barcelona i va arribar a mitja nit quan totes ses cases eren tancades i era desconegut de tothom. Picava ses portes de ses cases i va voler deixar un missatge an el rei: que tengués paciència, que fins a ser matinada no podria parlar amb ell. Així que sant Antoni va passar sa nit a una casa, que justament volgué sa casualitat que fos sa des savi Andreu. I mentre parlaven va entrar una truja que portava a sa boca un porquet recent parit, que era cec i no tenia potetes. I sa truja el va deixar just davant es peus des sant i n'Andreu va manar a un criat que tragué un garrot per fer fugir sa truja de devora es sant; es criat ho va provar però no hi va haver manera. I sant Antoni, que va vore que s'animalet se'l mirava amb aquella cara de llàstima, va manar as criat que

deixàs s'animalet tranquil, que lo que volia era que li donàs salut, com també la hi demanava el rei per a sa seua família. I es sant, va aixecar es dits de sa mà apuntant es ullets i ses potetes des porquet, els va beneir i amb això li varen sortir dos ullets ben eixerits i quatre potetes i sa truja i es porquet darrere se'n varen anar tots contents. I diu que sant Antoni va dir as savi Andreu català, perquè es sant parlava català: “Oh Andreu, t'estranyes de ses virtuts de Nostre Senyor Jesucrist?”. Ja s'havia fet de dia i es savi Andreu va anar a palau a parlar amb el rei i li va explicar tot lo que havia fet es sant i li va dur paraules de salut per a sa família i de repent es fill va ser alliberat del dimoni. Quan el rei va veure es miracle de sa curació des príncep va demanar que es sant anàs as palau. Hi va anar i pregant va demanar salut també per a sa reina. El rei també va confessar sa seua fe en Jesucrist davant es sant i aquest el va senyar pes front i li va concedir sa virtut a ell i a tots es descendents reials, de virtut contra mossegada de serpent i altre animal verinós. Després va córrer sa veu que hi havia un home a sa ciutat que curava endimoniats i altres malalties. I es sant va viure així dos anys i mig fent miracles. I sant Antoni se'n va entornar as desert a cavall amb un nuvolat.»

El text anterior procedeix d'un llibre que porta per títol *Vida y milagros de S. Antonio Abad*, i és una traducció feta del francès al castellà per un devot del sant, segurament el mateix Josep Navarro, que el dóna a conèixer; va ser publicat a Barcelona a la impremta Maria Àngela Martí.

Sant Antoni Abat havia nascut a la ciutat egípcia de Laytun l'any 235. Va arribar als cent anys i es conten molts altres miracles que va fer en vida: va curar la cria d'un lleonet que també havia nascut cec i sense potes, va tornar la vista a un home cec, a un llop cec, parlava amb els animals i els més enemics i més perillosos passaven a ser els millors amics, cura un altre nen cec, un home manco, un invàlid, i encara molts altres miracles.

Com ja és ben sabut la festa de Sant Antoni Abat és la que se celebra el dia 17 de gener i convé no confondre-la amb l'altra festa de Sant Antoni que se celebra a l'estiu el 13 de juny, i per això a Mallorca li diuen Sant Antoni des Albercocs, perquè la festa coincideix amb la plena saó dels albercocs. Però a l'illa d'Eivissa, encara que podem trobar algun Toni o Antònia que fa la festa a l'estiu, mai no s'ha celebrat públicament, i del que no hi ha dubte és que la majoria dels Tonis i Antònies eivissencs i eivissenques tenen per patró sant Antoni Abat, patró del poble de Portmany. La primera referència que relaciona sant Antoni Abat amb el poble de Portmany és ben antiga i la podem documentar als primers anys del segle XIV, relacionada, seguint l'historiador Joan Marí Cardona, amb un camí general que anava de l'interior del quartó a l'església.

Hem de dir que la beneïda d'animals que es fa avui dia el dia de la festa major a Sant Antoni de Portmany és un element nou que es va introduir durant els anys vuitanta del segle passat. Aleshores era rector de Sant Antoni mossèn Joan Torres Tur «Borrasca»; de la mateixa manera hem de dir que és un element nou la torrada popular que ofereix l'Ajuntament el vespre de la festa major. Sospitam que aquestes dues activitats que actualment apareixen al programa de festes de Sant Antoni provenen de Mallorca i varen ser unes famílies mallorquines residents a la plaça d'Espanya de Sant Antoni les promotores de fer-les.

La Candelària

*Si la Candelària plora
s'hivern ja és fora,
si la Candelària riu
ja ve s'estiu.*

Amb aquesta cançó se celebrava la festa de la Candelària el dia 2 de febrer.

Aquesta festa, amb la qual l'Església celebra el dia de la Purificació de la Mare de Déu, tot i que no és de les més antigues ja la trobam documentada a la segona meitat del segle XIX. Els devots sortien en pro-

cessó acompanyant el sacerdot i duïen un ciri encès a la mà:

«Cuarenta reales por cuatro libras de velas para el día de la Purificación de N. Señora, para repartir al pueblo, como es costumbre, a diez reales la libra.» (*Llibre de Fàbrica* I, any 1868, foli 126v).

Aquesta festa va deixar de celebrar-se a Portmany durant la segona meitat del segle XX.

Setmana Santa

Per a la Setmana Santa hi havia el compromís escrit de comptar amb els dominics del Convent, que, per acord, des del moment de la fundació de la Confraria del Roser l'any 1619, havien establert que els frares del Convent de Vila tenien el dret exclusiu de la predicació i assistència anual durant la Setmana Santa i les festes anuals del Roser a l'església de Portmany. Els dies de Setmana Santa sempre han estat els de més despesa de tot l'any: es pagaven les misses i sermons, el govern o aliment dels predicadors, confessions i encara els Passos.

«Descàrrech de lo que han gastat dits obrés y pagat en lo discurs dels anys 1677 que finiren 1678 per festes et alias:

Ítem han pagat per lo primer diumenja de Coresma al predicadors de orde del Sr Vicari General sinch lliures, dinés... 5 lliures.

Ítem al Reverend mossèn Pera Sala per los dies que estigué assistir en los officis de la Semana Santa, al Rector com és costum, dinés dich... 3 lliures.

Ítem han pagat a Bernat Marí de Guillem per fer la Casa Santa, dinés dich... 3 ll.

Ítem han gastat per lo menjar del predicador en la Quaresma, dinés dich... 25 lliures.

Ítem han gastat per un present que feren al predicador de dita Quaresma per ser Pare de la Companyia y no pendre caritat de los sermons, dinés dich... 13 lliures.

Ítem han pagat al Rector per los companjass de la Semana Santa conforme als demás dinés dich... 5 lliures.

Ítem los fas descàrrech que an entregat als obrés nous Fransesch

Rosselló de Joan Patit y Nicolau Vengut de Lorens, nou sentes-vuit lliures, sinch sous y sinch dinés, en tantes pòlises, dich... 908 lliures, 5 sous, 5 dinés.

Ítem per fer la enramada del pati de Sant Antoni, dinés... 5 lliures.

Suma major del pagat: 1.132 lliures, 15 sous, 5 dinés.» (*Llibre de Fàbrica* I, anys 1677-1678, folis 70v-71v).

L'any 1732 trobam que va predicar el sermó de la passió el dominic Joan Arabí:

«Se li fa descàrrech de vint lliures ha entregat a fray Joan Arabí per el sermó de Paciò. 20 ll.» (*Llibre del Roser*, foli 31v).

Deu ser el mateix predicador Joan Arabí Guasch, religiós dominic, coautor d'uns *Sermons* que a la segona meitat del segle XVIII encara es conservaven a la biblioteca del convent de Sant Vicent Ferrer d'Eivissa. El mateix predicador va presidir i predicar els Passos:

«Se li fa descàrrech de sis lliures a dad per els Passos.»

Anys més tard llegim:

«Ítem, se li admetrà en descàrrech per lo gasto que a fet lo infraescrit retor lo dia que es féu la Via Sacra per los Reverends Predicadors y Obrers, Bal·le y Calvaris... 60 ll.» (*Llibre de Fàbrica* II, any 1743, foli 140). «... per lo gasto dels Dimecres Sant, Dijous Sant y Divendres Sant, en los dos anys fonch obrer del Gloriós St Antoni Abat y lo Bal·le no va voler fer gasto per los assistents, del Monument, segons era estil de donar lo dit Bal·le y lo Obrer el sopar... 140 v.» (*Llibre de Fàbrica* II, anys 1745-1746, folis 19v-20).

«Ítem per les plàtiques a la Via Cruzis y a lo últim sermó y gasto de aquell dia... 30 lliures.» (*Llibre de Fàbrica* II, anys 1753-1754, foli 32).

«Ítem a pagat a Bartomeu Ribas de Joan Boteret per adobar una porta, una finestra y fer les escales y adobar lo fossar y fer panys y claus... 30 lliures.» (*Llibre de Fàbrica* II, anys 1755-1756, foli 34 verso).

«Se'ls admet en descàrrech per lo Sermó de Passió y Passos vint-y-set lliures velló.» (*Llibre de Fàbrica*, fulls solts, 1766-1767).

Retaule del Roser de l'església de Portmany, segle XVII (foto: Toni).

«Ítem, de noranta-nou lliures velló ha pagat per donar mengar lo dia dels Rams y Digous Sant als sacerdots que assistiren en las seuas funcions... 99 ll.» (*Llibre de Fàbrica* II, any 1769, foli 1v).

Els Passos

Els Passos o Via Crucis són la representació i meditació de les catorze estacions del camí del Calvari que va fer Jesús abans de ser crucificat a la creu.

La imatge del Crist i la de la Dolorosa surten en processó durant els Passos o Via Crucis, ben documentats a Portmany des del segle XVII. Durant els Passos es fa una escenificació de la trobada de Jesús amb la seua mare a la quarta estació. La processó amb el Crist passa pel carrer Ample i la Mare de Déu li surt a camí pel carrer del Bisbe Cardona i es troben al passeig de ses Fonts. Aquesta processó sempre es feia el

Diumenge de Rams a la tarda i des dels anys vuitanta del segle XX se celebra el Divendres Sant a primera hora del matí. Des dels anys vuitanta del segle XX es varen recuperar els Passos antics cantats, que avui dia encara es canten.

La salpassa

Acabada la Setmana Santa era un costum cristià conegut a molts llocs del món, beneir les cases familiars. Aquest costum a Eivissa s'ha anomenat salpassa. Conservam documentació ben antiga d'aquesta festa a Portmany. L'any 1665 els obrers de Portmany Benet Sala i Nicolau Prats de Francesc paguen el lloguer d'una mula perquè el rector pugui fer la salpassa:

«Ítem per una mula per fer la Salpassa... 2 lliures.» (*Llibre de Fàbrica* I, foli 30).

A partir de l'any 1668 el rector ja tenia un corral en condicions per

tenir-hi l'animal de preu i ja no va haver de llogar l'animal per fer la Salpassa:

«Ítem ha gastat lo obrer nou Antoni Tur Tunió per la obra que ha feta en lo corral nou de Sant Antoni, per tenir las cavalcaduras del Rector, per tot dinés... 65 lliures. Ítem per quatre taulas que ha fetas serrar de pi, dinés ha pagat... 7 lliures.» (*Llibre de Fàbrica* I, anys 1677-1678, folis 70v-71v).

Mossènyer avisava durant la missa dominical el dia que començava i per quina vènda de la parròquia. Mossènyer, sortia de l'església acompanyat d'un escolà i de l'obrer de la vènda i visitava la primera casa, on ja era esperat per la família. Al porxo hi havia una tauleta parada, amb una estovalla ben blanca, una espelma que era encesa al moment, una tassa girada on hi havia una moneda d'obsequi per al sagristà, i mossènyer feia l'oració de la benedicció esquitant amb l'aigua i finalment col·locava un grapat de sal darrere la porta del porxo, la qual era ben guardada durant tot l'any, perquè era considerada com un element de protecció. Mossènyer, el sagristà, l'obrer i els de la casa compartien una copa de mistela o altre, o un got de vi i unes galetetes. I mossènyer era obsequiat amb el regal d'ous, formatge i alguna sobrassada si encara n'hi havia.

Des del segle XVII es troba ben documentada la celebració de la salpassa a Portmany:

«Ítem, se li admet en descàrrech catorze lliures per acompanyar lo retor en la Salpassa.» (*Llibre de Fàbrica* II, any 1743, foli 15).

La celebració de les festes del Roser

Els inicis de la celebració de la festa del Roser a Portmany estan ben documentats des del primer any de la fundació, l'any 1919, per fra Vicent Nicolau, prior del convent del Dominics d'Eivissa. El prior va predicar el sermó de la festa i va presidir la processó:

«Ítem, per la missa cantada lo dia que féu la festa y professó, quatre lliures, vuit sous y quatre... 4 ll., 8 s., 4 diners.

Ítem, havem pagat a fra Vicent Nicolau per sos treballs y lo sermó féu lo dia de la fundació, tres lliures, dich... 3 ll.

Ítem, vuy a 5 de octubre de 1619 pagaren a fra Vicent Nicolau per lo sermó vint sous, dich...» (*Llibre del Roser* I, any 1619, foli 5v).

Se celebraven dues festes anuals dedicades al Roser: el primer diumenge de maig i el primer diumenge d'octubre. Pel dia de festa, l'entrada de l'església era adornada amb vegetals com canya, baladre i murta. Tal vegada també a la capella del Roser, a l'arc, s'hi col·locava ornamentació especial com són rams de roses. És possible que les confrades aportassin ramells polits de casa, com es fa encara per a la Casa Santa.

El rector encarregat de l'església de Portmany solia convidar altres sacerdots a celebrar l'eucaristia i un frare del Convent de Dalt Vila que era el sermonador. Aquesta era una de les condicions que figuren a l'acta de fundació, que la predicació de la Quaresma i de les festes del Roser havien de fer-se per frares dominics del convent de Sant Vicent i Sant Jaume de Dalt Vila. El predicador tenia un sou assignat pel sermó. Els concelebrants havien d'arribar el dia abans de la festa i per això la despesa del menjar és més alta. Missa amb sermó, processó, rés del Rosari, cant de goig i salves.

Els capellans havien de presidir la processó acompanyant la imatge del Roser portada en un tabernacle, precedida pels clavis o obrers del Roser que portaven un gran ciri o atxa de tres o quatre lliures de cera groga, i acompanyaven la processó els confreres i les confrades amb ciris de tres unces (Marí Tur 1986: 53). Considerem la gent que podia assistir a una processó del Roser quan es gasten ja durant els primers anys més de 300 lliures per cera. La festa es feia a primera hora del matí i devia rodar l'església. A la tornada de la processó els deseners, ajudants dels clavis en el recapte d'almoïna i sou durant tot l'any, demanaven almoïna amb un plat baciner. Finalment durant la festa els assistents havien rebut la benedicció amb

aigua-ros, aigua de roses, que devien haver preparat algunes confrades, i la festa acabava amb un convit de *pambeneit* o coca pujada, acompanyada de vi. Trobam anotació de la despesa de blat per farina per fer coques. La coca també era beneïda amb aigua-ros. Acabada la festa, els sacerdots concelebrants i el predicador devien tornar als pobles o a la ciutat d'on havien vingut per aquesta ocasió festiva.

«Primo an gastat sent deu ll. per altrs tantas de sera nova, dich... 110 lliures.

Item an gastat per les mans de obrar dita sera y cotó dich... 17 lliures 8 sous.

Item an pagat per la festa de octubre als señors reverents, dich... 4 lliures... 16 sous.

Item an pagat per lo sermó de dita festa, dich 1 lliura... 10 sous.

Item an gastat per donar a menjar als señors reverents y predicadors, dich... 14 lliures... 10 sous.

Item han pagat per quatre corteras de forment per lo panbeneyt, dich 24 lliures.

Item an pagat per la caritat de la festa de maig als señors reverents, dich... 4 lliures... 16 sous.

Item, han pagat per tanta aygua-ros, oli y altres menuderies sinquant-dos sous y onse dinés dich... 2 ll. 12 ss. 7 d.» (*Llibre del Roser*, 4 maig de 1640, foli 29).

«Ítem, per lo que se acostuma a donar al senyor mossèn Claudio Llobet, per las missas, goixs, profesons, dich... 11 ll. 10 s.» (*Llibre del Roser* I, any 1644, foli 34, Arxiu Església de Portmany).

Festa de Sagrament o de Corpus Christi

La celebració de la festa de Corpus Christi a Portmany està ben documentada des de temps antic. A l'església de Portmany se n'ha conservat fins al dia d'avui una custòdia que porta una inscripció de les darreries del segle XVII. Al segle XVIII la confraria del Roser de Portmany pagava tres festes anuals, les dues pròpies del Roser que se celebraven als mesos de maig i octubre i la del Corpus, segons llegim en un document de 1738:

Imatge de la Mare de Déu del Roser. Església de Portmany (foto: Toni).

«Primo, se li admet en descàrrech sinch centes desset lliures, tretze sous velló per lo gasto y pago a los Reverents Sr Predicadors en les tres festes que tots los anys fa la confraria de Nostra Señora del Roser, com són la festa de Santíssim Sacrament y las altrres dos del Sanctíssim Rosari per maig i octubre.» (*Llibre del Roser* II, any 1738, foli 14).

«Se li fa descàrrech a Bartomeu Riera de Bartomeu Llobet, de sent sexanta-sinch lliures per despesas en la festa del Sm. Sacrament, per lo gasto de taula conventual, prosesó y predicador. 165 ll. velló.» (*Llibre del Roser* II, any 1732, foli 48v).

Ja era costum oferir un dinar als capellans i altres convidats i així trobam una curiosa nota de la compra de plats de foc:

«Se'ls admet en descàrrech per cinch dotzenas de plats per la obra, color de chocolate, trenta lliures velló. 30 lliures.» (*Llibre de Fàbrica*, anys 1770-1771, fulls solts).

«Es data cent trenta lliures deu sous ha pagat en donar mengar als sacerdots dinar, sopar i chocolate, han assistit a la festa del Santíssim. 130 ll., 10 sous» (*Llibre del Roser* II, anys 1782-1783, foli 39).

Rodada de cabres del dia de Sant Pere, als anys 40 del segle passat (arxiu Marià Torres).

La processó surt de l'església quan ja ha acabat la missa. El sacerdot que presideix la processó col·loca la forma de Pa Eucarístic dins la custòdia i juntament amb el poble es canta el *Tantum Ergo*. El capellà es cobreix les espatlles amb un mantell, pren la custòdia amb les dues mans i se situa davall el pal·li que és desplegat davant l'altar i és portat per sis hòmens, normalment els obrers de la parròquia. La processó comença amb la creu alçada, seguida de dues rengles de nens i nenes que han fet la primera comunió, mudats amb el vestit d'aquesta festa, els quals van tirant pètals de flors davant el Santíssim, de manera que fan com una catifa de color i perfums. Al llarg de la processó en van entonant cants eucarístics. Durant el recorregut, que actualment coincideix amb els carrers de l'entorn de l'església, solen construir-se alguns altars damunt una taula parada amb una estovalla blanca molt neta, amb flors, ramells i ciris encesos, on el sacerdot sol deixar la custòdia i reposa forces mentre fa una pregària i adora el Santíssim Sagrament. Durant tota la processó repiquen les campanes amb solemnitat. La processó acaba dins l'església, es canta el *Tantum*

Ergo i el sacerdot imparteix la benedicció a tots els assistents amb la custòdia. A temps antic es feia enramada a la sortida de l'església i al llarg d'alguns trams del recorregut, a base d'herba de Sant Ponç i romaní, a més de pètals de flors. També era freqüent que les cases engalanassin els balcons i les finestres per on passava la processó amb cobertors i banderes.

Dia de Sant Pere, rodada i beneïda de cabres

Aquesta festa de la rodada i beneïda de cabres és un record d'antigues festes agrícoles que ja abans del cristianisme se celebraven a l'entorn del solstici d'estiu, les quals després varen ser cristianitzades i, en aquest cas, confiades a la protecció del sant precursor, sant Joan Baptista. Com els foguerons, que a Eivissa sempre s'han fet per Sant Joan o Sant Pere, tenen el significat de demanar empara i protecció per a la resta de l'any.

Pel que fa a la beneïda d'animals a Sant Antoni de Portmany, com a altres pobles d'Eivissa, es feia una rodada de cabres que eren beneïdes; una processó que a la part de Portmany organitzava en Frit de Buscastell, el qual tenia una manada

molt polida de cabres, a la qual s'afegien cabres d'altres cases, sobretot de sa Vorera. A Sant Antoni aquesta rodada de cabres es feia el dia de Sant Pere al matí, és a dir, el dia 29 de juny; i, a Santa Agnès de Corona, el dia de Sant Joan, és a dir, el dia 24 de juny. Queda clar que la mateixa manada no podia ser present als dos pobles el mateix dia de matí. No hi ha dubte que hem de relacionar aquesta rodada de cabres amb la festa de Sant Joan Baptista, sant protector dels pagesos i dels animals, relacionada amb les feines del camp i la vida dels pagesos.

A Sant Antoni de Portmany la rodada va deixar de fer-se durant els anys quaranta de la passada centúria. Les persones més velles del poble encara recorden amb emoció aquesta festa, que era una festa d'alegria per a petits i majors. El vespre abans de la festa en Frit ja baixava tota la manada i passava la nit as Frigolar, prop de Sant Antoni. Allí es feia l'esquellada, ajudat per en Toni Frare, que també hi afegia la seua manada. Fer l'esquellada era col·locar unes esquelles enganxades a un collar ample i grossíssim al coll dels animals. Aquests collars tenien la particularitat de tenir una decoració floral pintada de colors molt vius, semblant a la decoració dels tambors musicals eivissencs. La processó de la manada arribava al poble presidida per una esquadra de sonadors i davant dels animals hi anava un gran boc esquellat i el seguia tota la manada de cabres, animada per la sonadissa d'esquelles i de la cridòria dels al·lots que seguien la processó. La processó arribava a la plaça de l'església i mossènyer la rebia i beneïa la manada. Després, a l'ombra dels arbres de la plaça es munyien les cabres; la primera olleta era per a mossènyer i tot seguit es repartia la resta de la llet entre qui en volia. A Santa Agnès de Corona també hi ha recordança d'aquesta festa, però sobretot recorden la gran destresa que tenia en Frit per dur afilerada la manada pels carreranyes de Buscastell a Corona; diuen que manejava la bassetja amb una punteria com no n'hi havia

Una altra imatge d'una rodada de cabres del dia de Sant Pere, als anys 40 del segle passat (arxiu Marià Torres).

altre i mai no va tocar ni una pota de cap animal, ni altra part del cos i els animals anaven drets i afilats d'una manera increïble.

Festa de la Mare de Déu del Carme

La festa de la Mare de Déu del Carme, protectora de la gent de la mar, se celebra el dia 16 de juliol. Des de la dècada dels anys vint del segle XX, el diumenge següent al dia de la festa se celebra una processó per la mar, a la badia. Acabada la missa solemne que se celebra a la tarda, surt la processó de l'església, baixa pel carrer Ample i es dirigeix cap al port. Una barca carrega a bord la imatge de la Mare de Déu i la bandera parroquial i es dirigeix cap a fora del moll Nou, seguida de nombroses embarcacions carregades de gent que segueixen la barca principal.

La barca principal atura els motors i el sacerdot resa un respons per la salvació de les ànimes de les persones que han perdut la vida a la mar i es fa una ofrena floral llan-

çant-hi un ram; tot seguit les barques que acompanyen la processó roden la barca principal entre una sonada de botzines, corns i picada de mans, amb senyal d'homenatge a la Verge. L'estol de barques retorna a port i la processó acaba a l'església.

Festa de Santa Magdalena

Era una de les festes religioses més celebrades de l'any, encara durant el segle XVII i primera meitat del segle XVIII. A l'església de Portmany es conserva un tríptic que era presidit per una pintura de santa Magdalena. Durant el segle XX va ser desplaçada a la dreta i la part central substituïda per la pintura de sant Antoni Abat, com avui es pot contemplar. Tal vegada aquest tríptic en algun moment havia presidit l'altar major. La festa era el dia 22 de juliol. La decadència de la celebració de la festa de Santa Magdalena a l'església de Portmany coincideix amb l'entrada de la festa de Sant Bartomeu, dedicada a santa

Agnès, cosa que ens fa pensar que la festa de Santa Magdalena va ser substituïda per la de Sant Bartomeu.

La documentació de la despesa per la celebració de la festa és ben antiga; L'any 1644 els obrers de l'església de Portmany Francesc Prats de Francesc i Andreu Roselló d'Antoni ja paguen 10 lliures per a la festa:

«Deu lliures per lo gaso de la festa de Santa Magdalena, per dinar los capellans y sermonador... 10 lliures» (*Llibre de Fàbrica* I, foli 7v).

«Ítem, han rebut per caritat se feu a la festa de Santa Magdalena, denou lliures... 19 ll.» (*Llibre de Fàbrica* I, foli 4).

Anys més tard, l'any 1664 els obrers de Portmany Joan Torres d'Andreu i Bernat Vengut de Llorens paguen per la festa:

«Per lo dia de Santa Magdalena... 8 ll., 6 s.

Per lo dit dia per menjar... 12 ll.

Per dit dia per las joias... 14 ll.» (*Llibre de Fàbrica* I, foli 26).

Tríptic
de santa
Magdalena.
Segle XVII.
Església de
Portmany
(foto:
Toni).

Dos anys més tard trobam anotacions més especificades de la despesa de la festa:

«Han gastat per dos moltons de las joias de Santa Madalena... 9 ll.

Ítem per les porcions dels Reverents lo dit dia de Santa Madalena... 4 ll. 6 sous.

Per lo sermó... 3 lliures.

Per lo menjar dit dia... 12 lliures.» (*Llibre de Fàbrica* I, foli 32v).

Durant alguns anys hi havia ballada, per la qual cosa s'havia de pagar els sonadors:

«Deu Antoni Marí Berri per primera dansada que tragué lo dia de Santa Madalena... 8 lliures.» (*Llibre de Fàbrica* I, any 1670, foli 43).

«Primo han pagat per la festa de Santa Madalena als Reverends pares y predicador, per lo manjar y partions, dinés... 20 ll., 15 sous.» (*Llibre de Fàbrica* I, 1677-1678, folis 70v-71v).

L'any 1712 ja es pagaven 8 lliures velló:

«Se li fa càrrech de sent-y-vint lliures gasto en lo dia de Santa Madalena, asò és per el govern y els ca-

pellans.» (*Llibre del Roser*, any 1731, foli 31).

«Ítem se li fa descàrrech de sent y vint lliures gastà en lo dia 22 de juliol en lo any 1731, en la festa de de santa Madalena, asò és per el govern a als capellans... 120 ll.» (*Llibre del Roser*, any 1712, foli 31v).

Festa de Sant Roc

La festa de Sant Roc s'ha celebrat el dia 16 d'agost des de temps antic. La confraria de Sant Roc es troba documentada a Portmany l'any 1736:

«...60 lliures per lo gasto de la festa de Sant Roch. 80 lliures als rectors per dit dia» (*Llibre del Roser*, any 1737, foli 2).

«Treinta y siete libras con dos sueldos por la fiesta de San Roque... 37 ll. 2 s.» (*Llibre de Fàbrica* I, anys 1798-1799, foli 19v).

Una nota manuscrita dels llibres de la confraria diu que s'han perdut quaderns anteriors dels anys 1734 i 1735 (Íd., foli 1). L'església de Portmany conserva un valuós retaule

barroc dedicat a sant Roc, documentat amb anterioritat a la celebració de la festa. La notícia és dels anys 1719-1720 i el paguen els confreres del Roser:

«Primo, se'ls fa descàrrech de dos-centes y vint lliures velló pagà per nòlits de quan portaren lo retaule de Sant Roch, 220 lliures velló.» (*Llibre del Roser*, anys 1719-1720, foli 19v).

Aleshores eren clavaris de Sant Roc Cosmi Costa i Antoni Ribas Macià. Una nota de l'any 1728 de l'arxiu de Portmany ens diu que mestre Artigas va fer el retaule:

«Francesch Prats de Nicolau Mossonet pagà a mestre Artigas qui feu lo retaule de Sant Roch, tres-centes y sexanta lliures velló.» (*Llibre del Roser*, any 1728, foli 39).

«Treinta y siete libras con dos sueldos por la fiesta de San Roque. 37 ll., 2 s.» (*Llibre de Fàbrica* I, anys 1798-1799, foli 19v).

El retaule que avui es conserva és d'estil barroc i consta de dos cosos. Al primer cos trobam la imatge tallada de sant Roc amb el canet que l'acompanya als peus, dins una capelleta tancada per quatre columnes d'estil corinti, amb decoració al primer terç i un àngel. Al segon cos trobam una talla de sant Francesc d'Assís dins una capelleta tancada per dues columnes més petites d'estil salomònic. A la predella tenim tota una sèrie de pintures de temes vegetals. El retaule de sant Roc es troba situat a la segona capella de la part de l'epístola.

La devoció a sant Roc degué augmentar de manera extraordinària a Portmany, després de la pesta bubònica que va patir l'illa d'Eivissa durant els mesos més calorosos de l'estiu de l'any 1652. Mentre a Dalt Vila va morir quasi la meitat de la població com a conseqüència de la pesta, transmesa a través de rates infectades que arribaven en els vaixells, el quartó de Portmany només va tenir quatre morts. La població va considerar que sant Roc havia protegit el poble del contagi i des d'aquell dia ho va celebrar amb festa anual. La festa es devia celebrar amb una missa cantada solemne seguida de processó, en la

qual devien treure la imatge antiga que es guarda al despatx parroquial, una talla del segle XVII.

Festa de Sant Bartomeu

La festa de Sant Bartomeu des de temps antic s'ha celebrat a Portmany el dia 24 d'agost. I sempre ha anat estretament lligada a santa Agnès, i, de fet, el dia 24 d'agost es commemora la festa de Santa Agnès i es predica ara encara el miracle de la santa que va suposar l'origen de la festa de Sant Bartomeu. Conta la tradició que una barca amb uns mariners anava perduda per la mar. Els mariners duïen una imatge de santa Agnès i feren promesa que si se salvaven farien celebrar una festa a la santa al primer port que arribassin. Va ser a Sant Antoni i per això cada any el dia de Sant Bartomeu es prediquen la vida i els miracles de la santa. La documentació més antiga ens l'ofereix l'historiador Joan Marí Cardona (1984: 467-468): Es tracta de la declaració en un procés judicial per uns incidents ocorreguts l'any 1702 a la cova de Santa Agnès el dia de Sant Bartomeu mentre se celebrava la festa:

«Jo Joan Rosselló de Pere del quartó de Portmany y lloch de Santa Ygnès, de 19 anys poch més o menys, dix:

Yo denuncio com en lo dia de ahir que contaven 24 dels corrents mes de agost y any 1702 estant trahent aygua en lo pou de Santa Ygnès, vingué lo tinent Antoni Bonet Sardina de Sant Gelibert i em demanà aygua, y yo li diguí que si volia beure que begués pero que jo no li volia deixar la baldraca perque mon pare me estava esperant per beure.

Y forsegant en mi per a llevar-mela perque yo no volia em pegà dos bacs contra la paret y em rompé lo cap de hont ixqué còpia de sanch...

Y així yo dit Rosselló fas instància contra el dit tinent per a que siga castigat segons de justícia meresca.

Francesch Rosselló de Miquel, llaurador de Portmany y lloch de Sant Antoni, de 33 anys poch més o menys, testimoni cridat dixit:

Cova de Santa Agnès (foto: Toni).

Trobantme en la Cova de Santa Ygnès lo dia 24 dels presents a cosa de las 10 del matí en companyia de molts i diferents personas... y abaixant dins dita Cova viu que Joan Rosselló de Pere entregava la baldraca a un home que no puc dir qui era per la gran multitud de hòmens y dones quey havia beent, però viu que una dona que despres me digueren que era Na Fruytera li torcava la sanch que tenia en lo cap dit Joan Rosselló de Pere, y oh y que Antoni Riera de Jaume Pou son cosí digué que Antoni Bonet Sardina era la causa.

Y entre altres raons que es digueren oh y que Antoni Bonet Sardina digué al dit Riera Pou que son cosí era un bufó i que el curàs pues era tan gran doctor, y fench miracle de la Santa el que no es perdés la mitat del quartó...

Francesch Bonet de Pere del quartó de Balansat y lloch de Corona de edat de 18 anys poc més o menys dix que havent anat a oh y missa a Santa Ygnès del quartó de Portmany lo dia 24 de agost del present any que és lo dia de Sant Bartomeu. Com tots los anys que en semblant dia es diu missa en dita Ermita, y despres de haverla oh yda, que serien les 10 del matí en poca diferència, em quedí baix lo porxo conversant en alguns coneguts y amichs y de allí a rato oh y que dalt les mates fora el puesto a hont se ou

la missa, el tinent Antoni Bonet Sardina digué a Antoni Riera de Jaume Pou que ixqués allí fora que lo havia menester, pero yo no puch dir per que el cridava...

Joan Tur de Joan del quartó de Balansat y lloch de Corona de edat de 30 anys poch mes o menys, dix que lo dia de Sant Bartomeu aní a missa a Santa Ygnès que tots los anys se acostuma a dir en semblant dia... y mentorní a pujar dalt y oh y que Pere Rosselló respongué que Antoni Bonet Sardina era causa que son fill se havia romput lo cap, y girantse lo dit Antoni Bonet al dit Rosselló dix yo te romput lo cap... y pues si tel he romput curatel que yo no se res, basta tu ser gran bufonet. Y digué Antoni Riera Pou: vos pareix que desafiau, arrambau el mando que teniu. Y dit Antoni Bonet Sardina respongué: yo no desafie a ningú. Y dit Antoni Riera Pou respongué: que pensau que siga això el haverme amartellat una pistola... Y a esta raho respongué el dit tinent Antoni Bonet Sardina: no anasses de nits per les cases de sa gent, que yo he de regonèixer tot-hom y veure qui fa mal en lo quartó.

Y en volerse partir per anar a sa casa yo dit testimoni en companyia del dit tinent Bonet, Francesch Bonet de Miquel y altres testimonis, lo dit tinent Bonet Sardina digué a este testimoni y al dit Francesch Bonet que anasen ab ell, y sen anà

deves lo dit Antoni Riera Pou el qual tenia una escopeta llarga en las mans y ab la pedra posada, y dientli dit tinent que li donàs dita escopeta li respongué que no volia y entonses li feu una pena de cent ducats que vingués a Vila davant del molt Ylustre Senyor Governador y la mateixa pena feu a Jaume Riera Pou germà del dit Antoni.

Y assò es lo que dich en veritat per lo jurament que tinc prestat...»

Pocs anys després trobam més documentació:

«23 lliures per lo gasto de dia de Sant Bartomeu i Santa Agnès.» (*Llibre del Roser* II, 1740).

Aquest any eren obrers de la confraria de Santa Agnès de Portmany, l'honorable Joan Rosselló de Francesch Mestre i Bernat Serra de Francesch, obrers major i menor respectivament. Aleshores era rector el doctor Prats. L'any següent degué celebrar-se la festa amb més solemnitat i processó, per la qual cosa era necessari tenir un tabernacle per treure la imatge de la santa en processó i així figura als comptes. Aleshores era obrer menor de la santa Francesc Cardona d'Antoni Parra:

«Sexanta lliures per un tabernacle per a portar la gloriosa Santa Agnès en processó.» (Plec del *Llibre de Santa Agnès*, anys 1741-1742, dins *Llibre del Roser* II).

Festa de la Mare de Déu de sa Talaia

La festa de la Mare de Déu de sa Talaia se celebrava el darrer diumenge d'octubre a la tarda. Es feia una processó des de l'església fins a la capella de sa Talaia portant la imatge de la Mare de Déu, imatge que inicialment era una Mare de Déu del Roser, i que després d'una restauració va ser una talla de la Puríssima del segle XVI. Els romeus resaven el rosari i cantaven l'himne a la Mare de Déu, seguint la lletra de Pura Ortí. Aquesta festa també va començar amb les trinitàries.

El dia 5 de maig de 1942 la reverenda mare superiora sor Maria del Pilar Xamena va visitar el convent de Sant Antoni i la superiora del convent, sor Maria Lluïsa Adrover, va comentar a la mare superiora la

idea de fer la festa: dedicarien la muntanya de sa Talaia a la Mare de Déu del Roser, en Vicent Ferrer donava el terreny necessari per aixecar-hi la capella, per a la qual cosa ja s'havien demanat els permisos necessaris. La mare generala quedava encarregada de buscar una imatge del Roser, que poc temps després va ser portada per uns excursionistes de Felanitx. El dia 18 de maig sor Maria Lluïsa Adrover, el rector Mn. Bartomeu Ribas i Vicent Ferrer «Rova», varen pujar a sa Talaia per marcar el terreny on s'havia de fer la capella, el projecte de la qual va ser encarregat per la superiora de Portmany a Mallorca i tot era a punt per començar l'obra: «*El mismo día escribí a mi hermano encargándole un diseño de la capillita, el que esperamos para empezar las obras. Empezando así la historia del Santuario de la Virgen del Rosario en la Atalaya de San Antonio.*» El 6 de juny ja s'havia rebut el projecte de la capella. Va ser estudiat per en Vicent Ferrer, per Mn. Bartomeu Ribas i per l'Ajuntament. Algun problema de tipus econòmic degué sorgir quan es plantejaren si era convenient i necessari construir tota la capella o només una part: «*Se acordó por de pronto, hacer solamente ahora el camaril o presbiterio y se encargó al maestro albañil, nos hiciera el presupuesto.*» El mestre d'obres va ser en Joan Prats «Fontet», que ja havia dirigit les obres del convent.

La Mare de Déu de sa Talaia també tenia un himne, la lletra del qual va ser obra de Pura Ortí, esposa del pintor Agudo Clarà. Quant a la música, va ser encarregada per sor Maria Lluïsa Adrover a la Reverenda i a hores d'ara no sabem qui va escriure la música: «*Tanto me da si lo hace Sor María de Gracia o D. M. Payeras, y si no pueden ni uno ni otro lo encargaré al Sr Capó.*» La lletra de l'himne diu així:

Poesía a la Virgen del Rosario

SOLO:

*En la cumbre de la alta montaña
te erigimos, por reina, un altar,
y a tus pies, cual humildes
[vasallos,*

*perfilen tu trono los más tiernos
[tallos,
un pueblo amoroso, la tierra y el
[mar.*

CORO:

*Ya que ante Vós ¡Oh Señora!
todo os ofrece su encanto,
sobre el pueblo que os adora
tended el celestial manto.*

SOLO:

*Con el Santo Rosario en la
[mano,
sois visión de victoria y amor,
recordáis los heroicos soldados
de Lepanto y Corfú peleados
por la fe, por la paz y el honor.*

CORO:

*Vuestro Rosario atesora
dones por Dios concedidos.
¡Atendedme, gran Señora!
¡Guiad los pueblos perdidos!*

SOLO:

*Bien quisiera poder expresaros
cuanto os ama y venera mi ser.
Mas mi lengua mortal no halla
[forma,
que por mucho que os diga
[transforma,
y rebaja mi inmenso poder.*

CORO:

*Ya que Vós, ¡Oh Señora!
mi pecho es de amor sagrario,
os ofrezco desde ahora
rezar el Santo Rosario.*

SOLO:

*En la cima del altivo monte,
donde el cielo más próximo está,
donde se oye del bosque el
[murmullo
y arpegian las aves sus notas de
[arrullo;
donde está tu templo, mi amor
[estará.*

CORO:

*Y es por Vós, gran Señora,
mi pecho es de amor sagrario,
sed Vós mi divina aurora,
Virgen Santa del Rosario.*

Altres festes fora del calendari: Restitució del Santíssim Sagrament a l'església de Portmany (1664)

L'any 1662 l'arquebisbe Francisco de Rojas va manar que a les esglésies dels antics quartons de l'illa d'Eivissa, hi passàs a viure un vicari de manera definitiva. Dos anys més tard trobam una festa per

celebrar la restitució del Santíssim a l'església de Portmany. Hi hagué processó com el dia del Corpus, música, trons d'artilleria i hi assistí el governador de l'illa Isidoro Sanç, que es va desplaçar des de Vila per a l'ocasió:

«Nota com el primer de Maig 1664 lo Molt Reverent Senyor lo Doctor y Pavorde Magí Alemany, prevere, Oficial y Vicari General per lo Ylustre y Molt Reverent Capítol de la Santa Yglésia Metropolitana de Tarragona seu vacant, en execució y compliment de la sentència y decret publicat a Tarragona als 11 de Agost any 1662 per lo Ylustrísim y Reverendísim Senyor Don Francisco de Rojas y Artes a las horas Arcabisbe de Tarragona, y en dita sentència mana Sa Ylustrísima estiga reservat lo Santísim Sacrament en todas las Yglesias dels cortons, com llargament apar en la sentència, y en dita conformitat dia dia y any lo Molt Reverent Senyor Oficial y Vicari General coloca i reserva lo Santíssim Sacrament en la Yglesia del Gloriós Sant Antoni del cortó de Portmany ab tota solemnitat, és a saber dit Senyor Vicari General celebra lo dit offici ab diacha i sotsdiacha y asistent, y hagué sermó y professó portant lo Santísim Sacrament com lo dia de Corpus ab molta musicha tirant mosquetadas, assistint a dita festa y solemnitat lo Molt Ylustre el Capità y Sargent Major Don Isidoro Sanç, Governador y Capità General per sa Magestat en la present Ysla y ab companyia de molts senyors de la present força. Per memòria.» (Marí Cardona 1985: 82).

Visita de Manuel Abad y Lasiera a l'església de Portmany (1784)

El primer bisbe d'Eivissa, Manuel Abad y Lasiera, durant el mes de maig de 1784, va voler visitar totes les vicaries foranes de l'illa d'Eivissa i va ser rebut per les autoritats civils i militars i la població, amb gran festa i gatzara. No hi varen mancar parada de la milícia, desfilada militar, processó del bisbe sota pal·li i trets d'artilleria:

«Aleshores el bisbe s'acomiadà del quartó de ses Salines, i els de Portmany feren una descàrrega ge-

neral i tot d'una el capità Joan Bas donà la benvenguda al bisbe i li presentà tota aquella gent que havia d'estar al seu servei mentre visitàs el quartó de Portmany.

La gent d'armes es posà en dues fileres i començà a caminar davant del bisbe cap a la vicaria de Sant Josep, després de repetir la descàrrega i haver fet alguns moviments en forma de caragol. En haver arribat a la vicaria, el capità va posar vint hòmens de guàrdia a la porta de la casa, i des d'aquell moment, mentre que hi fos el bisbe, es posaren dobles totes les guàrdies de la costa i del quartó. [...]

Amb l'acompanyament i formalitats de l'arribada a Sant Josep, el dia vint-i-quatre de maig, a la tarda, el bisbe va eixir cap a la vicaria de Sant Antoni, que pertany al mateix quartó de Portmany. Quan hi arribà es féu la descàrrega de fuselleria corresponent i els hòmens armats feren diverses evolucions del caragol. A la porta de la vicaria es posà la mateixa guàrdia de Sant Josep.

El vint-i-cinc s'obrí la visita oficialment, segons les normes i cerimònies establertes. De la porta endins duïen les vares del pal·li les persones principals de quartó, i en arribar a l'altar major i haver-se assegut, el bisbe manà que es llegís l'edecte general de la santa visita. Després donà l'absolució als difunts i tot seguit examinà el temple, la sagristia, la casa del vicari, etc.

El rector va informar el bisbe que alguns feligresos encara no havien complit el precepte pasqual, que de vegades es treballava en dies de festa, que el Dijous Sant es feien molts d'excessos i irreverències quan es visitava de nits la casa santa –això particularment la gent jove–, i que el rector era tengut com un pregoner, ja que des de l'altar havia d'anunciar els llocs on es venia pa, oli i d'altres coses.

El bisbe administrà la confirmació a molta de gent.

[...] Continuant la visita a l'illa d'Eivissa, el bisbe va partir de la vicaria de Sant Antoni cap a la de Sant Miquel el dia vint-i-sis de maig, acompanyat del capità Joan Bas, el batle, els tinents i oficials i

dos-cents hòmens de la milícia armats, amb bandera i estendard, que anaren en dues fileres fins a la partió dels quartons de Portmany i Balansat. Aquí es varen acomiadar dels bisbe tots els de Portmany, i després de rebre la benedicció, varen disparar les armes i passaren per davant d'ell en la forma acostumada.» (Marí Cardona 1985a: 109-110).

Bibliografia

ADROVER, Sor Maria Lluïsa (s.d.). *Llibre de Fundació*. Manuscrit guardat al Convent de les Religioses Trinitàries de Sant Antoni de Portmany.

Llibre de Fàbrica I. Arxiu de l'església de Portmany.

Llibre de Fàbrica II. Arxiu de l'església de Portmany.

Llibre de Santa Agnès, anys 1741-1742, dins *Llibre del Roser* II. Arxiu de l'església de Portmany.

Llibre del Roser I. Arxiu de l'església de Portmany.

Llibre del Roser II. Arxiu de l'església de Portmany.

MARÍ CARDONA, Joan (1984). *Illes Pitiüses IV. Balansat*. Institut d'Estudis Eivissencs: Eivissa.

MARÍ CARDONA, Joan (1985). *Sant Antoni de Portmany. Parròquies d'Eivissa*. Institut d'Estudis Eivissencs: Eivissa.

MARÍ CARDONA, Joan (1985a). *Illes Pitiüses V. Santa Maria d'Eivissa. Segles XIV-XVIII. Episcopologi. El temple. L'arxiu*. Institut d'Estudis Eivissencs: Eivissa.

MARÍ TUR, Joan (1986). *Llibre del Roser*. Sant Josep de sa Talaia. Eivissa.

TORRES TORRES, Marià (1987). *Cinquanta anys de les religioses Trinitàries a Sant Antoni de Portmany*. Palma de Mallorca.

TORRES TORRES, Marià (2009). «Sant Antoni i el porquet» dins *El Pitiús*. Institut d'Estudis Eivissencs.

Vida y milagros de S. Antonio Abad (1683). Traducció feta del francès al castellà per un devot del sant, seguerament el mateix Josep Navarro, a Barcelona a la impremta Maria Àngela Martí.

MARIÀ TORRES TORRES ■